

Arzu Karmaşası

İsmet Yurduşen Sema Yurduşen
Hacettepe Üniversitesi

Öz

Bu yazıda, öncelikle topolojik bir problem olan Königsberg Köprü Probleminin ne olduğu ve matematiksel olarak çıkmaza girmesinin nedenleri anlatılmış, bu problemin Freud'un rapor ettiği "Fare Adam" vakasının obsesif semptomları ile benzerliği ele alınmıştır. Daha sonra ise psikanalist Jacques Lacan'ın Fare Adam vakasını psiko-topolojik bakış açısı ile yorumlamasına (Cross-cap) ve belirtilerin sebeplerini R-Şeması ile açıklamasına yer verilmiştir. Lacan'ın Fare Adam vakasına ilişkin kavramsallaştırmasının, özellikle obsesif-kompulsif tarzda şikayetlerle başvuran kişilere yardımcı olabilmek için, alanda çalışan klinisyenlere ışık tutacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Obsesyon, Fare Adam, Cross-Cap, R-Schema, Königsberg Köprü Problemi

*İletişim: semaaci@hotmail.com

Gönderim Tarihi: 15.06.2017

Kabul Tarihi: 28.09.2017

Impasse of the Desire

İsmet Yurduşen Sema Yurduşen
Hacettepe Üniversitesi

Abstract

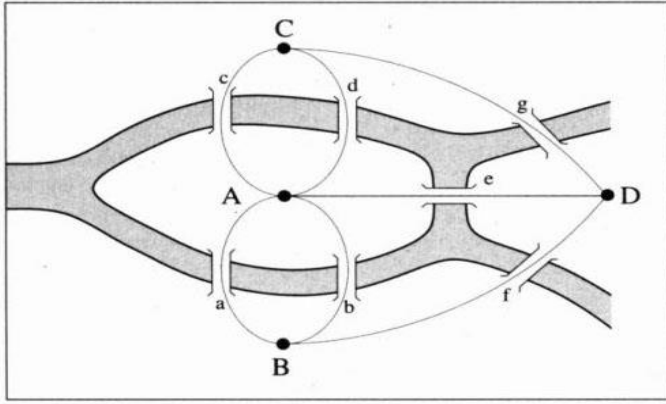
In this paper, first of all a topological problem, called as a Königsberg Bridges Problem and the impossibility of its solution with the acknowledged rules were explained. Next, the similarity in terms of the impossibility of the Bridge Problem's solutions and Freud's Rat Man case's symptoms were discussed. Finally, the interpretation of the Rat Man by Jacques Lacan using his psycho-topological explanations and R-Schema are explained in detail. The explanations made by Jacques Lacan about the Rat Man are thought to be helpful for those clinicians who work with the people, reporting obsessive-compulsive problems.

Keywords: Obsession, Rat Man, Cross-Cap, R-Schema, Königsberg Bridge Problem.

Arzu Karmaşası

Königsberg Köprü Problemi ve Euler'in (1736) Çözümü

Stratejik önemi sayesinde ortaçağda önemli bir ticaret merkezi olan Königsberg (Prusya) kenti, Pregel¹ nehri tarafından dört bölgeye bölünmektedir (Figür 1.).

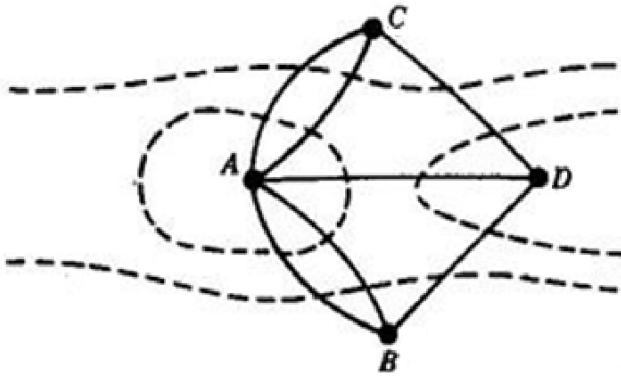

Figür1. Königsberg kentini dört bölgeye (A-B-C-D) bölen Pregel nehri (1736)

Bu bölgeler, o zamanlar kentin varlıklı halkının yaptırmış olduğu yedi köprü ile birbirine bağlanmaktadır. Anlatıldığına göre, kent sakinleri Pazar günlerini genellikle kenti dolaşarak geçirmekte iken bu gezilerden birinde oyun amacı ile **“tüm köprülerden sadece bir defa geçmek şartıyla kentte bir tur atmak mümkün müdür?”**, sorusunu sormaya başlamışlardır. Zaman içindeki denemelerde kent sakinlerinden kimse böyle bir rota bulamamıştır ancak köprüleri sadece bir defa kullanarak tur atmanın olanaksızlığını da ispat edememişlerdir. Bir süre sonra yaşayan halk için obsesif bir zorlantıya dönüşen bu soru, zamanın ünlü matematikçisi Leonard Euler'e de sorulmuştur. Euler (1736/1956) böyle basit bir soru karşısında şaşırarak beraber “Soru çok banal olmakla beraber dikkate almaya değer, çünkü ne geometri, ne cebir ne de sayma sanatı tek başına problemi çözmek için yeterli değil” sözleriyle durumu özetlemiştir.

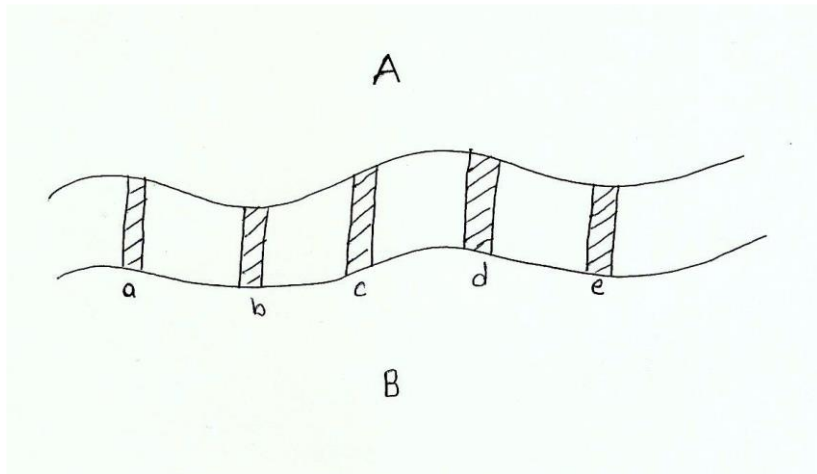
Gerçekten de problem geometrinin konusu olan uzaklık, açı gibi metrik fikirlere dayanmayan farklı bir tip geometri ile çözülebilmektedir. İlk defa Gottfried Wilhelm Leibniz (1850) tarafından literatüre yerleştirilen “geometri situs” ya da “analysis situs”, pozisyonların belirlenmesi ve özellikleri üzerine odaklanır. Euler'in de Königsberg köprülerine getirmiş olduğu çözüm, yüzeydeki şeylerin birbirine olan pozisyonlarının dikkate alındığı ve matematikte sonradan topoloji ve graf adı verilen teorilerin doğmasına yol açmıştır. Euler'in getirmiş olduğu en büyük yenilik problemin soyut olarak düğüm ve kenarlardan oluşmuş olduğunu göstermesiydi (Figür 2.).

¹ Şimdi kent Kaliningrad (Rusya), nehir de Pregolya olarak adlandırılmaktadır.

Figür 2. Euler'in köprü problemini graf olarak ifade biçimi

Euler soruyu çözebilmek için öncelikle daha basit bir duruma odaklanmıştır. Bunun için **sadece iki kara parçası ve tek sayıda köprü olduğunda her bir kara parçasına kaç defa basılır?** sorusunu sormuştur. Aşağıdaki örnek şemada büyük harfler kara parçalarını, küçük harfler de köprüleri simgelesin (Figür 3.).

Figür 3. Sadece iki kara parçasının olduğu durum

Bu durumda bir bölgeden diğerine geçerken tek bir köprü kullandığımız zaman bir kara parçasından diğerine geçişi (A'dan B'ye) simgeleyen formül $[AB]$ olarak adlandırılmış olsun. Bu formülde her bir köprüden bir defa geçildiği için, örneğin A kara parçasının temsili olan A harfi bir defa kullanılacaktır. $[AB]$ harf diziliminde A kara parçasının başlangıç ya da varış noktası olması durumu değiştirmeyecektir. Yani $[BA]$ harf diziliminde de sadece 1 köprü kullanılmış olacak ve A kara parçasında bir defa bulunulabileceği için A harfi yine 1 defa yazılmış olacaktır. Bu bilgiyi akılda tutarak, rahatlıkla A kara parçasını başlangıç noktası olarak düşünebiliriz. Eğer 3 köprü kullansaydık, A'dan B'ye, B'den A'ya ve yeniden A'dan B'ye gidişi simgeleyen ABAB dizilimini yazıyor ve A'yı (A kara parçasını) iki defa kullanıyor olacaktık. Eğer 5 köprü kullansaydık dizilim ABABAB olacaktı ve A harfi 3 defa tekrar etmiş olacaktı. Bu örneklerin analizi sonucunda Euler, köprü sayısı tek olmak

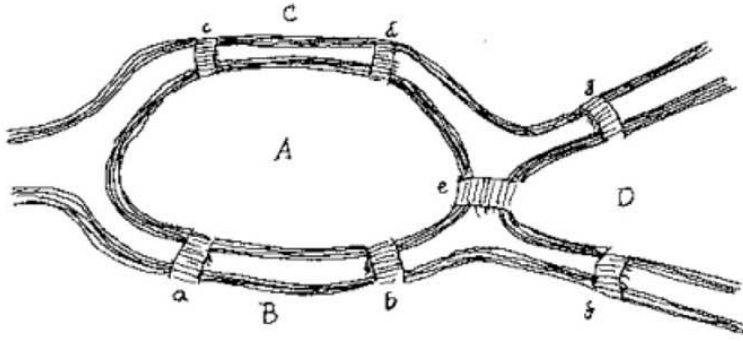
koşuluyla, her bir köprüden bir defa geçildiğinde uğranacak kara parçasının sayısının aşağıdaki formül ile ifade edilebileceğini göstermiştir. Diğer bir deyişle A kara parçasını B kara parçasına bağlayan köprülerin sayısı tek ise harf diziliminde A'nın tekrarlama sayısı (A kara parçasında bulunma sayısı) için aşağıdaki formülün geçerli olduğunu göstermiştir.

$$T_A = (Köprü sayısı + 1) \div 2$$

Bu örnekte iki kara parçası ve tek sayıda köprü bulunmaktadır ve kolaylıkla daha fazla kara parçası bulunan problemlere genellenebilir.

Çok sayıda kara parçası ve tek sayıda köprü olduğunda, 7 köprü için kaç defa kara parçasına uğranması gerekir?

Aşağıdaki şemada görüldüğü gibi kara parçaları yine büyük harflerle, köprüler ise küçük harflerle gösterilmektedir (Figür 4.).

Figür 4. Euler'in çözüm için tasarladığı Königsberg köprü krokisi

Bu sistemde [AB] A'dan başlayıp B'de biten yolda 1 adet köprüye, [ABD] A'dan B'ye geçildikten sonra D'de biten yolda 2 adet köprüye, [ABDC] harf diziliminde 4 kara parçası olmasına rağmen sadece 3 köprüye ihtiyaç olduğu gayet açıktır. Genellenebilir bir rota yazmak istersek, her köprüden bir defa geçilmek şartıyla, kaç adet köprü olursa olsun köprü sayısından bir fazla sayıda ziyaret edilen kara parçası sayısına ihtiyaç duyulmaktadır. Königsberg köprü probleminde 7 köprü olduğu için, her köprüden sadece 1 defa geçilerek bir rota yazmak için 8 kara parçasına (harfe) ihtiyacımız olacaktır. Bu harflerden [AB] ve [AC] çiftleri ikişer (kara parçalarını birbirine bağlayan ikişer köprü olduğuna dikkat edin), [AD], [BD], [CD] çiftleri birer defa kullanılmalıdır.

Bu durumda gösterilmesi gereken [AB], [AB], [AC], [AC], [AD], [BD], [CD] harf çiftleri dikkate alınarak 8 harfli bir dizinin yazılabileceği ya da böyle bir dizinin yazılmasının mümkün olmayacağıdır.

Euler daha önce sadece 2 kara parçası arasındaki köprülerin olduğu durumu analiz etmişti (bkz. Figür 4.). Buna göre A kara parçasını diğer kara parçalarına bağlayan 5 köprü, B, C, D kara parçalarını diğer kara parçalarına bağlayan 3'er köprü bulunmaktadır. Her bir kara parçasında kaç defa

bulunulması gerektiğini gösteren formül uygulandığında;

$$T_A = (\text{Köprü sayısı} + 1) \div 2$$

$$T_A = (5 + 1) \div 2 = 3 \text{ (A kara parçasında bulunulma sayısı)}$$

$$T_B = (3+1) \div 2 = 2 \text{ (B kara parçasında bulunulma sayısı)}$$

$$T_C = (3+1) \div 2 = 2 \text{ (C kara parçasında bulunulma sayısı)}$$

$$T_D = (3 + 1) \div 2 = 2 \text{ (D kara parçasında bulunulma sayısı)}$$

Yani, harf diziliminde A harfi 3 defa, B, C ve D harfleri de 2'şer defa yazılmalıdır ki bu durumda toplam 9 harf elde edilmektedir. Oysa ki, Königsberg köprülerinden sadece birer defa geçerek turu tamamlayabilmek için kullanılan köprü sayısından bir fazla sayıda kara parçasına (8 harfe) ihtiyacımız olduğu daha önce belirtilmişti.

Bu sonuca göre, bütün kara parçalarını birbirine bağlayan köprülerin sayısı eğer tek ise, her köprüden 1 defa geçmek şartıyla bir tur atmanın mümkün olmadığı, fazladan uğranması gereken kara parçasının sorunsuz bir tur atmayı olanaksız kıldığı söylenebilir.

Matematik alanını uzun süre meşgul etmiş olan Königsberg köprü problemi ile Freud'un Fare Adam vakasının semptomları nasıl bir ilişkidir? Bilindiği gibi obsesif-kompulsif bozukluklar, kişinin mantıksız olduğunu bilmesine rağmen kendini alıkoymadığı zorlayıcı düşünce ve davranışlara verilen genel isimdir. Bu düşünce ve davranışlar yapıldığı sırada kişide kaygı ve sıkıntı yaratır. Freud'un vakası Fare Adam'ın da çıktığı bir tren yolculuğunu sahip olduğu zorlayıcı düşünceler sebebiyle tamamlayamadığı ve bunun üzerine Freud'u ziyarete gittiği bilinmektedir.

Sözü edilen ve uzamsal alanda ortaya çıkan Köprü problemi obsesyonel problemlerimiz dikkate alındığında üzerinden tekrar tekrar geçtiğimiz ancak var olan kurallar çerçevesinde çözümü imkansız olan yaşantısal köprülere benzetilebilir. Yazının devam eden kısmında önce Freud'un 'Fare Adam' vakası anlatılacak daha sonra bunun Lacan'ın topolojik yaklaşımı ile nasıl ele alındığı açıklanacak ve en son olarak da Königsberg Köprü problemi ile ilişkisine değinilecektir.

Fare Adam

Sahip olduğu fantezilerin içeriği sebebiyle Freud tarafından bu isimle anılan Fare Adam, 1878 Viyana doğumludur ve burjuva sınıfı bir ailede büyümüştür. Freud'u ziyarete gittiğinde 29 yaşındadır. Çocukluğundan beri süregelen obsesif düşünceleri son 10 yıldır duygusal ve mesleki alanda kararsızlıklar içinde kalmasına sebep olmuştur. Yaklaşık 20 yaşlarındayken kuzeni Gisela'ya aşık olmuş ancak, Giselanın kendileri gibi burjuva sınıftan bir aileye ait olmaması sebebiyle ilişkileri başından beri ailesinin özellikle babasının onayını alamamış, kendisi de evlenip evlenmemek konusunda kararsız kalmıştır. Benzeri bir kararsızlığı aldığı hukuk eğitimi konusunda da göstermiş ve hukuk doktorasını bitirmekte güçlükler yaşamıştır. Fare Adam'ın Freud'u ziyarete gidişi ise çıktığı bir tren yolculuğu sırasında, içinden çıkamadığı karmaşık düşünce ve davranışlarının yolculuğun hedefine

ulaşmasına engel olması sonucu beklenmedik bir şekilde gerçekleşmiştir (Mahony, 1986).

Anlatıldığına göre (akt. Mahony, 1986; Blum ve Secor, 2011), Fare Adam askerlik görevini yaptığı sırada bulunduğu askeri üssün yakınlarındaki bir postaneden teslim alınmak üzere bir okuma gözlüğü sipariş etmiştir. Ancak “Zalim Yüzbaşı” olarak adlandırdığı komutanı kendisine gözlüğün postaneden Teğmen A tarafından teslim alındığını ve borcunun ona ödenmesi gerektiğini söylemiştir. Öykü, gözlüğün borcunun doğru kişiye ödenmesi gerektiği üzerine temellenmektedir. Fare Adam’a ismini veren fantezisi ise “Fare cezası” olarak adlandırılan, kişilerin poposuna içi fare dolu bir kabın bağlanmasını ve farelerin bu kaptan dışarı çıkabilmek için kişinin anüsünden içeri girerek yol bulmaya çalışmasını içeren bir Çin İşkencesi yöntemidir. Bu bilgi kendisine “Zalim Yüzbaşı” tarafından aktarılmıştır. Fare Adam’ın hayalinde kurduğu senaryoya göre, eğer kendisi doğru kişiye borcunu ödemezse, ölmüş olan babası ve hayatta olan sevdiği kız Gisela bu fare cezasına maruz kalacaktır. Zalim Yüzbaşı’na göre paranın ödenmesi gereken doğru kişi Teğmen A’dır, ancak aşağıda anlatılacağı gibi, Fare Adam daha sonra farklı bilgileri değerlendirerek borcun ödenmesi gereken, yani gözlüğün parasını ödeyen kişinin farklı birisi olduğuna kanaat getirecektir.

Freud’un ofisindeki paylaşımlarına göre, Fare Adam’ın babası aslında fakir bir kızını sevmekte iken, Viyana’daki burjuva bir aileden zengin bir kızla evlenmiştir. Dolayısıyla baba, içinde bulunduğu mesleki ve sosyal pozisyonunu evlendiği bu kadına borçludur. Buna ek olarak, görev yaptığı askeri birlikte kendisine bölüğün parası olarak emanet edilen parayı kumarda kaybetmiş ancak yakın bir arkadaşının yardımı ile bu borçtan kurtulmuştur. Bilindiği kadarıyla bu borcu arkadaşına hiçbir zaman geri ödeyememiştir. Fare Adam’ın zihninde, babasının hem evlenmediği ama sevdiği fakir kıza karşı hissettiği sadakat borcu hem de arkadaşına karşı hissettiği ödenmesi gereken parasal olarak borçlu olma durumu vardır.

Bununla beraber, yukarıda anlatıldığı gibi Fare Adam’ın da kendi bölümünde sipariş ettiği gözlüğün parasını borçlu olma durumu söz konusudur. Ayrıca, Fare Adam da babasına benzer şekilde fakir olan kuzeni ile evlenmek istemiş ancak bu isteği babası tarafından ekonomik gerekçelerle onaylanmamış, dolayısıyla sevdiği kızla uzun süre evlenememiştir.

Sırasıyla ele almak gerekirse öncelikle, Fare Adam evliliği konusunda babasının görüşlerinden çıkamamasında olduğu gibi, komutanı tarafından verilen emri de yerine getirmek zorunda hissetmektedir. Bu emre göre borcun muhatabı Teğmen A’dır. Ancak Fare Adam bir süre sonra Teğmen A’nın Teğmen B’ye bu borcu ödemesi için talimat verdiğini öğrenmiştir. Bu yüzden de hem komutanın verdiği emri yerine getirmeyi (yani Teğmen A’ya ödeme yapmayı) hem de borcu muhatabına ulaştırmayı (yani Teğmen B’ye ödeme yapmayı) başaracağı bir yolculuk planı oluşturmuştur. Buna göre önce Teğmen A’ya gidip onu yanına alarak postaneye gitmek, orada Teğmen A’nın postacı kıza bu ödemeyi yapmasını sağlamak ve postacı kızın da bu parayı Teğmen

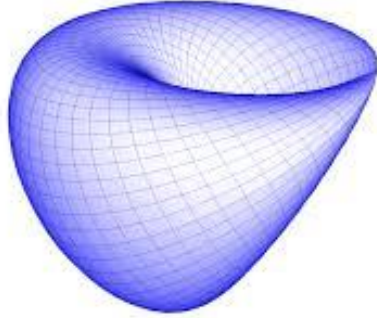
B'ye ödemesini sağlamak gibi bir yol planı çizmiştir. Bu plana göre Teğmen B'ye olan borç geri ödenmiş olacak kendisi de en sonunda Teğmen A'ya borcunu ödemiş olacaktır. Yani hem olması gereken, kendi inandığı seçimi uygulamış olacak hem de komutanın isteğini yerine getirmiş olacaktır. Bu karmaşık planı uygulamaya koyduğunda ise çıktığı tren yolculuğu çıkmaza girmiş ve bir türlü planladığı yolculuğu istediği gibi gerçekleştirememiştir. Farklı duraklarda inmeye çalışmak, postaneye gitmek ya da devam etmek gibi seçenekler arasında kalan Fare Adam'ın zorluğu aslında paranın Teğmen A veya Teğmen B tarafından ödenmediğini, ödemeyi yapan kişinin sevdiği fakir kızın temsili olan postanedeki kız olduğunu üstü kapalı olarak bilmesinden kaynaklanmaktadır. Aslında gözlüğün parasının postanedeki kızın cebinden çıktığını örtük olarak biliyor olması, bu kızın (sevdiği fakir kuzeninin temsili) yanına gitmek ile gitmemek seçenekleri arasında daha da kararsız kalmasına yol açmıştır. Bu sebeple de bu çıkmazdan ancak Freud'un ofisine giderek kurtulma yolunu bulmuş, nitekim onun ofisine gider gitmez bu parayı postanedeki kıza havale etmeyi başarmıştır.

Fare Adam'ın ilk başta komutanın (babasının) söylediğini yapmak ile kendisinin arzusunu aynı anda gerçekleştirme çabası (borçlarının gerçek muhatabına ödenmesi gerekliliği) postanedeki kız figürü ile daha da pekişmiştir. Lacan'ın yorumuna göre gözlüğün parasını ödeyen kız Fare Adam için hem babasının öyküsünde evlenmediği fakir kuzeni hem de kendi öyküsünde sevdiği ama babasının izin vermemesi sebebiyle evlenemediği fakir kuzeni Gisela'nın temsilidir. Fare Adam borcun ödenmesi gerektiğini düşünmekle ve sevdiği kız ile birlikte olmak istemekle beraber içselleştirdiği babanın kuralları sebebiyle bu kıza yaklaşmaya direnç göstermekte bu da onun hem bu borcu ödemeye hem de postanedeki kıza yaklaşmaya ilişkin direnç geliştirmesine sebep olmakta ve içinde bulunduğu durumu çözümsüz kılmaktadır. Nitekim, öyküden anlaşıldığı gibi postaneye gitmemesine rağmen ödenmesi gereken borcu Freud'un ofisine varır varmaz ödemiştir.

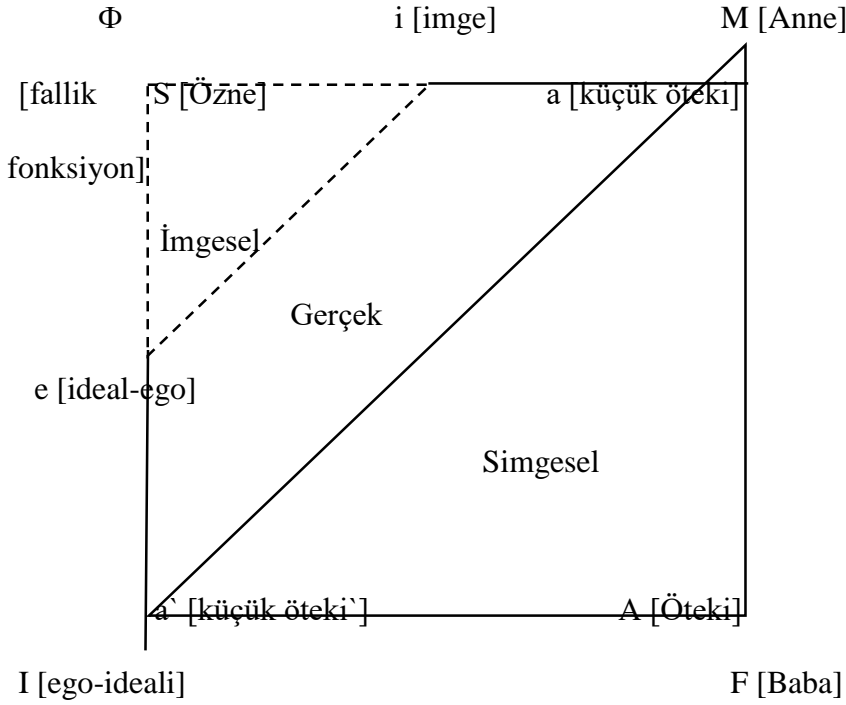
Fare Adam'ın içsel psişik deneyimleri, çıktığı tren yolculuğundaki ambivalan tutumların oluşmasına ve obsesif düşüncelerinin yoğunlaşmasına neden olmuş, yolculuk çıkışı olmayan döngüsel, karmaşık bir sürece dönüşmüştür. Lacan'a göre içsel yaşantılarımız maddesel dünyada tezahür etmektedir ve geçmişte çözülmemiş tüm olgular yeniden yaşanmaya mahkumdur (Lacan, 1979). Fare Adam'ın tren yolculuğu içsel dünyasında olduğu gibi, durup inmek, devam etmek, yön değiştirmek ve en sonunda bambaşka bir yere gitmek gibi davranışlarla kendini gösteren, çatışmalı arzuların çözülemediği zorlu bir yolculuğa dönüşmüştür. Bilindiği gibi, Lacan içine doğduğumuz simgesel düzenin bizlerin psikolojisini belirlediğinden söz eder. Yani bizden önce varolan simgesel yapının niteliği bizlerin psikolojisinin yapı taşlarıdır. Ancak Lacan, geçmişteki orijinal yaşantıların öyle ya da böyle şimdiki zamanda yeniden yaşandığını belirtmekle beraber yeni yaşantının az ya da çok bir miktar değiştiğinden de bahseder. Böyle durumlarla çalışırken de asıl odaklanmamız gerekenin orijinalinin nasıl tekrar ettiği değil, bu yeni durumda ortaya çıkan, tekrar etmeyen, aksine farklılaşan,

kişinin modifiye ettiği kısımların olduğunu belirtir (Nasio, 2004).

Fare Adam'ın zorluğu babasının talepleri ile kendi arzularını tek düzlemde birleştirmeye çalışmasından kaynaklanmaktadır. Bir yandan borcun, komutanın söylediği kişiye yani Teğmen A'ya ödenmesi gerektiğini düşünmekte ancak ödemeyi postacı kız yaptığı için asıl ödemenin ona yapılması gerektiğini bilmekte, bir yandan da postacı kıza ulaşmak istememektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse, Fare Adam babasının ya da askerlik görevini yaptığı sıradaki gözlük satın alma olayında komutanın beklentileri ile kendi arzuları arasında sıkışıp kalmış ve seçim yapamaz konuma gelmiştir. Bu olayda Fare Adam'ın imgesel, öznel yaşantıları ile simgesel, nesnel yaşantılarının birbiri içine geçmiş olması söz konusudur. Bu iki yaşantı alanında aynı anda deneyim yaşamak, 'imgesel ile simgesel'in, 'geçmişle şimdi'nin birbirine karışmasına sebep olmaktadır. Bu durumun daha da anlaşılabilir olması için Lacan, Cross Cap (Çapraz Kapak) topolojik yapısını kullanmıştır (Figür 5.). Figür 6'da ise bu yapının grafiği olan R şeması (Lacan, 2006) ve Fare Adam'ın öyküsünde sözü edilen çatışmalar, imgesel ve simgesel düzlem kavramlarıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

Figür 5. Cross-Cap (Çapraz Kapak)

Figür 6. Lacan'ın R Şeması

Lacan, insan psikolojisini açıklamaya çalışırken farklı topolojik yapılar kullanmıştır. Örneğin, dışsallığın içsellikten ayrı olarak tutulduğu durumları anlatabilmek için “Torus” şeklini kullanmıştır. Buna benzer şekilde, yukarıda açık hali resmedilen R-şeması da (Figür 6) Cross Cap (Figür 5) adı verilen üç boyutlu topolojik yapının iki boyutlu Öklidyen düzlemdeki karşılığını resmetmektedir (Mellard, J.M, 2006, p.38). Cross Cap aslında üç boyutlu düzlem üzerinde herhangi bir kenara sahip olmayan, aynı anda hem iç hem de dış yüzeye sahip kapalı bir yapıyı göstermektedir (Figür 6).

Normalde Torusta iç ve dış yapılar birbirinden net bir şekilde ayrı iken Cross Cap'te bu ayrı yüzeyler, yapının kıvrılarak büküm oluşturması sonucu ters-yüz olmuş ve iç ile dış birbirinden ayrı olmayan, birbirinin devamı olan yüzeyler haline gelmiştir. Ancak, aynı yüzeyin iç ve dış yüzeylerinin tek bir çizgide kesişip kesişmediği Cross Cap'in tek ya da iki yüzeyli olarak adlandırılmasını sağlar. Kesişimin olduğu durumlarda, kendi ile çakışan iki yüzeyli bir yapı var iken olmadığı durumda iç ve dışın birbirinden ayrışmadığı tek yüzeyli bir yapı oluşmaktadır. Bu özelliği ile Cross Cap hem tek yüze hem de iki yüze sahip bir yapıdır. Psikanalizde yapılan, analizan tarafından birbirinden ayrı olarak değerlendirilemeyen bu yapıları öncelikle içsel ve dışsal alanlar gibi farklı yapılar olarak değerlendirmek sonrasında bu yapıları da tamamen ters yüz ederek, var olan yapıyı bir anlamda yıkmaktır. İçin dış, dışın iç gibi değerlendirildiği bu süreçte kişinin bilinçli olan ama aslında tam da bilinçdışının ifadesi olan konuşma ve davranışlarına müdahale ederek bilinçli ve bilinçdışı yapıların dış gerçeklikle ilişkiye geçmesine yardımcı olmaktır. Diğer bir deyişle, psikanalizde, tek düzlemde

birleşmiş olan yüzeylerin açılması bağlantının kesilmesi hedeflenmektedir (bkz. Nasio, 2004).

Cross Cap'ın Öklidyen düzlemde ifade bulan Lacan'ın R şemasında ise (Lacan, 2006) *imgesel* olarak tanımlanan üçgen alan ($e\Phi i$), kişinin erken yaşam dönemlerinde içinde bulunduğu narsistik yaşantıya karşılık gelir. Bu imgesel süreç kişinin aynada gördüğü imge üzerinden ne olmak istediğine, nasıl görünmek istediğine ilişkin ideal benliğini (ideal ego [e]) kurduğu sürece karşılık gelmektedir. Bu dönem ayna dönemi (mirror stage) olarak adlandırılır ve çocuğun gelişiminde yaklaşık 6 – 18 aylık olduğu döneme karşılık gelmektedir. Bu dönem öznenin imgesel arzularının baskın olduğu dönemdir. Şemanın ortasında kalan dörtgen alan *gerçek* alanı temsil eder ve ulaşılmaması mümkün olmayan, tarif edilemez alan olarak tanımlanır. Bu alanın sağ kenarında aynadaki imgeden (i) anne ve anne temsillerinin gözünden yansıyan imgeye (M) sol kenarında ise ideal egodan (e) ego idealine (I) doğru giden kendilik özdeşimlerinin kurulması gerçekleşir. Kişinin annenin gözünden yansıyan imgesel benliği ile beraber babanın devreye girmesi sonucu aldığı çeşitli geri bildirimlerle kendi benlik idealini (ego ideal [I]) kurmaya doğru yol aldığı süreç ise şemanın sağ tarafındaki üçgen alan (IFM-ödüpal üçgen) ile açıklanmakta ve *simgesel* düzeni temsil etmektedir. Bu süreçte çocuk ötekinin yani babanın onayladığı, arzuladığı kişi olma yoluna gider. Diğer bir deyişle, simgesel düzenin ve babanın beklentilerinin algılanması ile beraber, çocuk anneye yaşadığı narsistik ilişkiden çıkıp toplumsal bir özne olma sürecine doğru ilerler. Bunun gerçekleşebilmesi için ise babanın otoritesinin ya da saygınlığının anne tarafından tanınması gerekir. Lacan bunu annenin arzusunun yerine Babanın Adının geçmesi olarak tanımlar (Lacan, 2006). Normal şartlarda bir süreç içinde gelişen *imgesel-gerçek-simgesel* isimli bu yapılar, insan psikolojisinin bütünü değerlendirildiğinde bazen aynı anda da gözlenebilirler. Ancak nevrotik bir kişilik örüntüsünde bu yapıların aynı anda yaşanması yapıların birbirinin içine kıvrılarak girmiş olması sebebiyle sorunlu hale gelmektedir. Yapıların birbiri içine geçtiği figür üç boyutlu bir düzlemde temsil edilen Cross Cap ile açıklanmaktadır. Bu yapıya göre, simgesel düzen (babanın kuralları, beklentileri) ile imgesel düzen (kişinin arzuları) birbirinin içine bükülünerek girmekte ve kişide çözülmesi mümkün olmayan bir yapı oluşmaktadır. Yukarıda sözü edilen Fare Adam vakasında da Fare Adam simgesel düzenin yani komutanın (baba temsili) beklentilerini gerçekleştirmek ile imgesel düzenin yani maddi ve duygusal borcu muhatabına ödeme (babalık idealleri) arzusunun gerçekleştirmek seçenekleri arasında çatışmaya düşmektedir. Fare Adam'ın bu iki düzenin beklentilerini aynı anda gerçekleştirmeye çalışması diğer bir deyişle bu iki düzenin farklı hedeflerle aynı anda gerçekleştirilmeye çalışılmasının imkânsızlığı kendisinin dramını oluşturmaktadır.

Bu da onun, Königsberg köprü probleminde çözüm bulmak için sonsuz sayıda dolaşılmasında olduğu gibi, kendi bağlantı noktalarından da tekrar tekrar geçmesine ancak çözümsüz kalmasına sebep olmaktadır. Çözüm için gerekli olan şey bu bağlantı noktalarına müdahale etmek ve çatışma yaratan

durumu ortadan kaldırmaktır. Nitekim, ikinci dünya savaşı sırasında iki köprü bombalanmış, 1875 yılında ise, kent halkı B ve C kara parçaları arasına bir köprü daha ekleyerek belki de bilinçdışı bir şekilde bu problemi çözmüş ve kentte var olan kurallar temelinde (her köprüden bir kez geçecek şekilde şehirde sorunsuz bir tur atmak) dolaşmayı mümkün kılmıştır. Bu durum, çatışmalı arzuların ya da var olan sorunlu bağlantı noktalarının kaldırılması gibi algılanabilir. Ancak ve ancak psikanaliz ilişkisinde ele alınabilecek bu imgesel ve simgesel yaşam deneyimlerinin çözümünün yani bazı bağlantı noktalarının imhasının ya da dönüştürülmesinin kişinin nevrotik yapıdan uzaklaşmasını sağlayabileceği vurgulanmaktadır.

Bu durumda da, kişinin birbirine dolanmış olan arzu karmaşasını çözen, “kişinin arzusunu bir makasla kesip açabilen kişi, psikanalist, arzunun efendisi olacaktır (akt. Nasio, 1987, 2004, p.102). Diğer bir deyişle, Cross Cap’teki gibi birbirine dolanmış imgesel ve simgesel düzlemlerin, iç ve dış alanların ayrıştırılması ve kişinin gerçek arzusunun ortaya çıkarılması, analistin takındığı analitik pozisyon ile mümkün olabilecektir.

Kaynakça

- Blum, V., Secor, A. (2011). Psycho-topologies: closing the circuit between psychic and material space, *Environment and Planning D: Society and Space*, 29, 1030-1047.
- Delaroche, P. (2005). L and R Schemas, *International Dictionary of Psychoanalysis*, Thomson Gale (<http://www.encyclopedia.com/psychology/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/l-and-r-schemas>).
- Euler, L. (1736). Solutio problematis ad geometriam situs pertinentis, *Commentarii Academiae Scientiarum Imperialis Petropolitanae*, 8, 128-140. J.R. Newman (Ed.), *The World of Mathematics*, Vol.1, Simon and Schuster, New York, 1956.
- Lacan, J. (1979). The neurotic's individual myth, *Psychoanalytic Quarterly*, 48, 405-425.
- Lacan, J. (2006 [1966]). "On a question prior to any possible treatment of psychosis", in *Ecrits* translated by B. Fink, Norton, New York. P. 445-488.
- Leibniz, G. W. (1850). *Mathematische Schriften* (1), 2,18-19, Berlin.
- Mahony, P. (1986). *Freud and The Rat Man*, Vail-Ballou Press, New York.
- Mellard, J. M. (2006). *Beyond Lacan*, State University of New York Press.
- Nasio, J-D. (2004). *Objet a and Cross Cap*. Ellie Ragland & Dragan Milovanovic (Eds.) *Lacan: Topologically Speaking*, (s. 98-116), Other Press, New York.